

Anadolu Türk sivil mimarisinin ilginç örneklerini yıllar boyu nemiñ tümüyle koruyabilmiş yerleşmelerimizden biri olan Kula, Ege Bölgesinde, Afyon - İzmir karayolu üzerinde, Manisa'ya bağlı bir ilçedir. 1975 sayımına göre nüfusu 10.700'dür. Volkanik bir arazide yer alan ilçe ve çevresine eteginde kurulduğu sanılmış volkan tepelerinden dağılan lavlar yangından yeni çıkmış gibi ilginç bir karda görünüm vermektedir.

İlk binalar sakinler, Elavdılar'dan başlayarak sırasıyla Persler, Bizanslılar, Germiyanoğulları ve Osmanlı egemenliklerine sahne olan Kula'nın bu tarih sürecini belgeleyen yapıların yanı sıra en büyük özelliği ulaşımlı yollar üzerinde yer almışına rağmen geleneksel yapı düzenini ve yaşamı bir bütün olarak günümüze dek korumuş olmasıdır. Anadolu Türk kentlerinin karakteristik spontane dokusu içinde yoğun bir şekilde dağılmış, üzerlerinde geleneksel

KULA

Y. Mimar Nur FERSAN

Türk evlerinin yer aldığı arnavut kaldırımını, ancak bir yuk hayvanının kolayca geçebileceği darlıkta, geniş saçaklar ve çıkıntılarla gölgelenen sokakları, bu yoğun dokuyu tarihsel merkeze bağlamaktadır. Bazan çeşmeli bir meydanlıkla son bulan bu sokakların iki yanını, üzerlerinde yalnız çift kanatlı ahşap bir sokak kapısının bulunduğu, evlerin hayatlı cephelerini ve avlularını yoldan tamamen kapatmak amacıyla oldukça yükselerek uzanan sağır taş avlu duvarları çevrelemektedir.

Bu doku içinde yer yer kiliseler, Türkleşen Anadolu kentlerinin tipik özelliği olan kiliseden çevrilme camiler, her mahallede yer alan mütevazi bir mescit ya da cami ile, çok sayıda çeşmeye rastlanmaktadır. Ayrıca her evin kendi sokağını yaratmak amacıyla oluşturduğu çıkmazlar, bu yoğun dokuyu zenginleştirir.

Genellikle iki bazan da üç katlı evler arasında yer yer görkemli bey evlerine de rastlanmakla birlikte, eski dokunun malzeme ve mimarisinde büyük bir sadelik egemendir. Bu sadelik te, Kula'ya daha mütevazi bir Anadolu kenti görünümü vermekte, özellikle bu yönüyle de ilgi çekmektedir.

Yol boyu uzanan sağır giriş katlarının tek önemli açıklığı çift kanatlı giriş kapılarıyla, küçük te olsa her evde rastlanan, yaşamın önemli bir bölümünün geçtiği taş avluya girilmektedir. Her evin kendi yeşilini yetiştirdiği bu kısım, özellikle yaz aylarında çok rağbet edilen bir oturma mekânı olmasının yanı sıra, çeşitli işlevlerde de kullanılan, evin en çok yaşayan alanlarından biridir. Evlerin plân düzenleri, Türk sivil mimarisinin tipik örneklerini yansıtmaktadır. Avluya açılan giriş katlarında, depo, kiler, ahır gibi kullanımlara ayrılan mekânlar yer almaktadır. Birinci katlara, avludan genellikle bir, bazan da iki düz merdivenle çıkılmaktadır. Çoğunluğunu dış sofalı evlerin oluşturduğu bu yapılarda, özel-

likle üst katların mekansal özellikleri üzerinde durulacak niteliktedir. Güneye açılan hayatlar üzerinde, bazan hayatın iki yanında, bazan da ortasında, odalar arasında yer alan eyvanlara çok sık rastlanmaktadır. Çıkıntılarla zenginleştirilen üst katlarda hayat boyunca sıralanan sade ve özelliksiz odalara karşın, baş ya da sonda yer alan «Baş Oda» lar özenli bezemeleleriyle diğerlerinden ayrılırlar. İlçedeki ahşap işçiliğinin en güzel örneklerine, özellikle bu mütevazi görünümlü evlerin aralarına serpiştirilen bey evlerinde rastlamak mümkündür. Bu odaların ahşap taşanları ve duvarlarını kaplayan dolap, raf ve göz dizileriyle ocak davlumbazları en küçük ayrıntılarına kadar, ince bir işçilikle bezenmişlerdir.

Anadolu-Türk sivil mimarisinin geleneksel yapı düzeninden iyi bir kesit veren Kula'nın diğer önemli bir özelliği de atadan kalma sanatı dokumacılık ve ve halıcılıktır. Tarih boyunca Kula'nın ekonomik yaşamı, tarımsal üretimin yanı sıra, halıcılık çevresinde toplanmıştır. Bu alanda, XIX yüzyıl sonuna dek, Uşak, Gördes gibi merkezlerle birlikte önemli yer tutan Kula, tarih boyu İstanbul, İzmir gibi büyük kentlere ve dış ülkelere halı ihraç etmiştir. Bugün de yazın evlerin avlularında, hayatlarında, kışın odalarda halı dokuyan Kuralılar, bu faaliyetleriyle geleneksel dokuya ayrı bir canlılık katmaktadır. Kök boyadan karakteristik Türk motifleriyle bezeli halılar, bu tipik Anadolu kentine, ülke çapında kendine özgü ikinci bir önemli ayrıcalık sağlamaktadır.

Bütün bu özelliklerinden de görüldüğü gibi Kula, Anadolu'da asırlar boyu belirli bir üretimde uzmanlaşmış ilginç bir Türk yerleşmesinin günümüze dek sosyal ve fiziksel yönleriyle korunmuş, bu yönden incelenmeye ve bu özelliklerini yitirmeden geleceğe ulaştırılmaya değer canlı örneklerinden biridir.